

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego w systemie bezpieczeństwa państwa

Wprowadzenie

Proces transformacji systemowej w Polsce, zapoczątkowany w 1989 roku, wymógł wiele istotnych przekształceń w różnych sferach działalności państwa. Oprócz fundamentalnych zmian w drodze z systemu socjalistycznego do demokratycznego, jakimi były wprowadzenie reguł wolnorynkowych do gospodarki oraz demokratycznych reguł rządzenia w polityce, konieczna była także reorganizacja wielu instytucji kluczowych dla funkcjonowania państwa, zgodnie z przyjętym kursem przemian. Jedną z takich podstawowych sfer działalności państwa jest sfera bezpieczeństwa. Przed nowym państwem stanęło bardzo trudne zadanie budowy skutecznego systemu instytucji bezpieczeństwa narodowego w nowych warunkach demokratycznego państwa prawa, nakierowanego na przystępowanie do zachodnioeuropejskich i północnoatlantyckich struktur bezpieczeństwa¹.

Po ponownym odzyskaniu niezależności przez państwo polskie, ze względu na jego doświadczenia historyczne oraz geostrategiczne położenie, stworzenie skutecznego systemu bezpieczeństwa narodowego, zdolnego do obrony przed zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi, zapewnienia odpowiednich warunków dla zachowania tożsamości oraz prawidłowego, niezakłóconego rozwoju narodu polskiego, miało podstawowe znaczenie. Polityka ta objęła przebudowę całego systemu bezpieczeństwa. Dotyczyła zarówno jego podstaw prawnych, jak i samych instytucji bezpieczeństwa². Jest to zadanie niezwykle ważne, lecz tak-

¹ W. Malendowski, *Polityka bezpieczeństwa RP*, Poznań 1998, s. 70.

² S. Zalewski, *Uwarunkowania polityki bezpieczeństwa współczesnego państwa narodowego*, [w:] *Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*, red. K. Jałoszyński, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek, Bielsko-Biała 2007, s. 89.

że bardzo trudne. Proces budowy demokratycznego państwa prawa wraz z jego najważniejszymi instytucjami, w tym odpowiadającymi za zapewnienie bezpieczeństwa, wiąże się bowiem nie tylko ze stworzeniem tych instytucji i zapewnieniem formalnoprawnych warunków ich działalności. Bardzo istotne w procesie transformacji są także przemiany w świadomości społeczeństwa polskiego³. Przez długi czas życia pod panowaniem obcych państw, w warunkach zależności, naród polski nauczył się nieufności w stosunku do władzy oraz jej instytucji⁴. Dotyczy to w dużej mierze instytucji bezpieczeństwa państwa, a w szczególności służb specjalnych.

Dodatkowym czynnikiem wpływającym na warunki tworzenia i funkcjonowania systemu bezpieczeństwa było pojawienie się nowych zagrożeń oraz wzrost tempa życia, związane z szybkimi zmianami cywilizacyjnymi i procesami globalizacji. Towarzyszyło temu pojawianie się nowych obszarów w dziedzinie bezpieczeństwa, a także malało społeczne poczucie bezpieczeństwa⁵.

Dzisiaj, ponad dwadzieścia lat od początku zmian systemowych, można wyodrębnić i uporządkować w pewien system całość instytucji odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, które były przekształcane z już istniejących bądź budowane na nowo w warunkach transformacji systemowej, pod wpływem zarysowanych powyżej czynników historycznych, społecznych, cywilizacyjnych, międzynarodowych itd., od początku lat dziewięćdziesiątych.

Głównym celem tego opracowania jest umiejscowienie Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w tym systemie bezpieczeństwa, czy inaczej – jak najbardziej klarowne wyodrębnienie jej z tego systemu, a następnie ukazanie jej znaczenia dla funkcjonowania państwa polskiego oraz specyfiki jej zadań jako służby specjalnej. Uwaga zostanie również skupiona na kształcie ustrojowym oraz strukturze organizacyjnej Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Kolejne zadanie to ukazanie podobieństw i różnic pomiędzy Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego a pozostałymi polskimi służbami specjalnymi, których zadania są zbliżone do zadań ABW, a także zwrócenie uwagi na szczególne formy współpracy ABW z innymi elementami systemu bezpieczeństwa państwa.

W oparciu o powyższą problematykę badawczą hipoteza tego opracowania

³ W. Kitler, *Prawno-organizacyjne uwarunkowania bezpieczeństwa narodowego RP*, [w:] *Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*, op. cit., s. 100.

⁴ Ibidem oraz P. Broda-Wysocki, *Rozwój społeczeństwa obywatelskiego w Polsce*, Warszawa 2003, s. 44.

⁵ S. Zalewski, A. Osierda, *Administracja publiczna jako czynnik bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Administracja publiczna a bezpieczeństwo państwa*, red. Z. Piątek, B. Wiśniewski, A. Osierda, Bielsko-Biała – Warszawa 2007, s. 30.

sformułowana została następująco: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego jest centralnym organem administracji rządowej w systemie bezpieczeństwa państwa, właściwym w sprawach zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz ochrony jego porządku konstytucyjnego. W celu zapewnienia bezpieczeństwa państwa i jego obywateli współdziała z innymi organami i instytucjami tworzącymi system bezpieczeństwa narodowego RP.

Przy badaniu tej problematyki posłużyłem się przede wszystkim metodą analizy literatury przedmiotu oraz analizy aktów prawnych.

Bezpieczeństwo

Bezpieczeństwo jest jedną z podstawowych potrzeb i wartości człowieka⁶; dążenie do zaspokojenia tej potrzeby jest jednym z najważniejszych celów działalności ludzi⁷. Najczęściej jest ono przedstawiane na dwa sposoby – jako stan oraz jako proces. Pierwszy sposób rozumienia bezpieczeństwa dotyczy stanu braku zagrożeń, poczucia spokoju, pewności oraz stabilności czy wolności od strachu i zagrożeń⁸. Nie istnieje jednak stan całkowitego braku zagrożeń i wolności od strachu, poczucia pewności itd., jest to więc rozumienie raczej teoretyczne, idealne i może być ono traktowane raczej jako cel bezpieczeństwa. Drugi sposób rozumienia bezpieczeństwa dotyczy procesu służącego realizacji tego celu – zapewnienia stanu idealnego bądź zbliżonego do idealnego. Jest to proces „przeciwdziałania powstawaniu lub całkowitej likwidacji istniejących zagrożeń”⁹. Proces ten dotyczy zarówno eliminacji zagrożeń, jak też nakierowany jest na zapewnienie poczucia pewności, spokoju, wolności od strachu itd. Łącząc te dwa podejścia w problematyce bezpieczeństwa, można stwierdzić, że bezpieczeństwo

⁶ W. Budzisz, A. Kubiak, *Bezpieczeństwo narodowe w świadomości społecznej i w praktyce*, [w:] *Edukacja dla bezpieczeństwa*, monografia naukowa z III Ogólnopolskiego Seminarium Naukowego „Edukacja dla bezpieczeństwa”, red. D. Czajkowska-Ziobrowska, A. Zduniak, Poznań 2007, s. 518; oraz J. Marczak, *Bezpieczeństwo narodowe – pojęcie, charakter, uwarunkowania*, [w:] *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku*, red. R. Jakubczak, J. Flis, Warszawa 2006, s. 15.

⁷ W. Kitler, *Udział podsystemu pozamilitarnego (niemilitarnego) systemu obronnego RP w realizacji zadań obronnych*, [w:] *Współdziałanie struktur organizacyjnych resortu spraw wewnętrznych i administracji z pozostałymi elementami systemu obronnego*, materiały pokonferencyjne, Warszawa 2006, s. 18.

⁸ J. Marczak, *Bezpieczeństwo narodowe...*, op. cit., s. 14; P. Jasiak, *Funkcje informacyjne organów i służb w systemie bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Administracja rządowa wobec wyzwań bezpieczeństwa państwa*, red. S. Zalewski, Bielsko-Biała 2007, s. 93.

⁹ M.Z. Kulisz, *Proces planowania bezpieczeństwa państwa w okresie transformacji ustrojowej*, Warszawa 2007, s. 9.

jest pewnym stopniem świadomości danej jednostki lub grup społecznych na temat ich możliwości obrony przed różnymi zagrożeniami czy niebezpieczeństwami, wyrobionym w toku procesu nakierowanego na rozpoznawanie tych zagrożeń i niebezpieczeństw oraz przeciwdziałanie im lub ich unikanie, co w końcu stwarza pewnego stopnia poczucie pewności i stabilności.

Podstawowym podmiotem bezpieczeństwa jest człowiek. Od początku swojego istnienia człowiek musiał zmagać się z różnego rodzaju zagrożeniami. Wraz z rozwojem ludzkości pojawiały się także nowe zagrożenia, którym człowiek musiał nauczyć się przeciwdziałać. Jak zauważył Stanisław Pieprzny, „analizując bezpieczeństwo z odniesieniem do konkretnych podmiotów lub przedmiotów, zawsze pamiętać należy, że pośrednio lub bezpośrednio dotyczy ono człowieka. To człowiek zawsze jest beneficjentem bezpieczeństwa. Człowiek też zawsze w swoim interesie będzie oddalał zagrożenia godzące w bezpieczeństwo”¹⁰.

Zgodnie z powyższym można wyodrębnić kilka rodzajów bezpieczeństwa z punktu widzenia jednostek ludzkich, jako jego głównych podmiotów czy beneficjentów. Można tak wyróżnić bezpieczeństwo indywidualne, bezpieczeństwo grupowe, bezpieczeństwo zbiorowe, bezpieczeństwo organizacji, bezpieczeństwo narodowe, bezpieczeństwo międzynarodowe itp. Wraz z rozwojem ludzkości i pojawianiem się coraz to nowych zagrożeń pojedyncze jednostki nie dawały sobie rady z odzegnaniem niektórych zagrożeń, zaczęły więc łączyć się w grupy w celu lepszego przeciwdziałania niebezpieczeństwom. Tak też powstało państwo, zgodnie z koncepcją umowy społecznej¹¹. Grupy ludzi stawały się coraz bardziej zorganizowane i wyspecjalizowane. Ich cechą konstytutywną było także to, że skupiały one ludzi o wspólnych interesach, których chcieli oni bronić. W taki sposób, w toku rozwoju ludzkości, państwa narodowe stały się podstawowymi organizacjami zapewniającymi bezpieczeństwo swoim członkom. Obecnie, w dobie globalizacji, państwa narodowe w dalszym ciągu pozostają głównymi podmiotami zdolnymi – poprzez wzajemną współpracę – do przeciwdziałania różnym zagrożeniom, nawet tym o ponadnarodowym charakterze¹².

¹⁰ S. Pieprzny, *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Rzeszów 2008, s. 12.

¹¹ *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym i zadań administracji publicznej*, red. B. Wiśniewski, S. Zalewski, Bielsko-Biała 2006, s. 28.

¹² S. Sulowski, W. Jakubowski, za: H. Lübbe, *Historyczny rozwój państw*, [w:] *Spółeczeństwo i polityka. Podstawy nauk politycznych*, red. K.A. Wojtaszczyk, W. Jakubowski, Warszawa 2007, s. 256.

Głównym podmiotem zapewniającym bezpieczeństwo jest państwo narodowe, rozumiane jako pewna wspólnota ludzi zamieszkująca określone terytorium, nad którym sprawowana jest suwerenna władza. Przynależność do tej wspólnoty jest wynikiem wspólnych doświadczeń historycznych, tradycji, kultury oraz posługiwania się wspólnym językiem¹⁴. Zapewnianie bezpieczeństwa przez państwa narodowe polega, najogólniej rzecz biorąc, na dążeniu do zapewnienia niezbędnych potrzeb dla egzystencji oraz rozwoju danego narodu. Jest to jedna z podstawowych funkcji państwa; stanowi też realizację interesu narodowego¹⁵.

Według Waldemara Kitlera bezpieczeństwo narodowe jest celem i zarazem najwyższą wartością¹⁶. Autor zwraca także uwagę na to, że kategoria pojęciowa bezpieczeństwa narodowego jest bardzo szeroka – obejmuje ono różne węższe rodzaje bezpieczeństwa: bezpieczeństwo indywidualne, grupowe i międzynarodowe (ujęcie podmiotowe) oraz bezpieczeństwo militarne, ekonomiczne, polityczne, informacyjne, ekologiczne, społeczne, kulturowe, wewnętrzne itd. (ujęcie przedmiotowe)¹⁷.

Zgodnie z definicją zawartą w *Słowniku terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego* „bezpieczeństwo narodowe jest nie tylko ochroną narodu i terytorium przed fizyczną napaścią, lecz również ochroną – za pomocą różnych środków – żywotnych interesów ekonomicznych i politycznych, których utrata zagroziłaby żywotności i podstawowym wartościom państwa”¹⁸.

¹³ Pojęcie bezpieczeństwa narodowego jest współcześnie utożsamiane z pojęciem bezpieczeństwa państwa. Trzeba tutaj jednak zwrócić uwagę, że ma to zastosowanie jedynie w wypadku demokratycznego państwa prawa, gdzie interes narodowy jest zgodny z interesem państwa. Współcześnie Polska jest demokratycznym państwem prawa; jest także państwem narodowym. Po 1989 roku interes państwa jest ponownie zgodny z interesem narodowym. Rozważając więc bezpieczeństwo współczesnego państwa polskiego – bezpieczeństwo III Rzeczypospolitej, co jest przedmiotem niniejszej pracy, pojęcia *bezpieczeństwo narodowe* oraz *bezpieczeństwo państwa* można uważać za tożsame i będą one tutaj używane zamiennie, w ogólnym odniesieniu do bezpieczeństwa Polski. Zob. *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP...*, op. cit., s. 22.

¹⁴ R. Szeremietiew, *Si vis pacem, para bellum*, http://www.szeremietiew.pl/ksiazki/RSZ_Si_vis_pacem.pdf (dostęp: 26.01.2014), s. 10.

¹⁵ *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP...*, op. cit., s. 22.

¹⁶ W. Kitler, *Funkcje administracji publicznej w bezpieczeństwie narodowym*, [w:] *Administracja publiczna a bezpieczeństwo...*, op. cit., s. 20.

¹⁷ W. Kitler, *Prawno-organizacyjne uwarunkowania...*, op. cit., s. 99.

¹⁸ Za: M.T. Taylor, [w:] *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, red. W. Łepkowski, Warszawa 2002, s. 15.

Bezpieczeństwo narodowe może być rozpatrywane przez pryzmat występujących zagrożeń oraz zdolności państwa do przeciwdziałania tym zagrożeniom¹⁹. Zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa mogą pochodzić zarówno od samego człowieka, zwierząt, sił przyrody, jak i od wytworów ludzkiej działalności. Mogą zagrażać bezpieczeństwu państwa z zewnątrz (zagrożenia zewnętrzne), jak też mogą pochodzić z jego terytorium (zagrożenia wewnętrzne). Mogą być przewidywalne i nieprzewidywalne. Wreszcie można rozróżnić zagrożenia ze względu na specyficzną sferę ich występowania czy pochodzenia, na przykład zagrożenia polityczne, militarne, ekonomiczne, społeczne, ekologiczne itd.²⁰.

Najistotniejszy z punktu widzenia problematyki niniejszego opracowania jest podział na zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne, gdyż na jego podstawie bezpieczeństwo narodowe możemy podzielić na bezpieczeństwo wewnętrzne państwa oraz bezpieczeństwo zewnętrzne państwa. Najogólniej rzecz ujmując, pierwsze z nich polega na przeciwdziałaniu wszelkim zagrożeniom pochodzącym z zewnątrz państwa, a drugie na odzegnaniu zagrożeń mających swoje źródła wewnątrz państwa. Takie wyjaśnienie podziału ze względu na źródła zagrożeń występuje w wielu opracowaniach. Jest to jednak zbyt uproszczone podejście. Bezpieczeństwo zewnętrzne będzie polegało na ochronie bezpieczeństwa państwa przed zagrożeniami powstającymi na jego zewnątrz i zagrażającymi z zewnątrz bezpieczeństwu państwa. Natomiast bezpieczeństwo wewnętrzne polega na przeciwstawianiu się wszelkim zagrożeniom dla bezpieczeństwa państwa występującym wewnątrz tego państwa, niezależnie od tego, czy źródło tych zagrożeń znajduje się wewnątrz czy na zewnątrz państwa (np. kontrwywiad – zwalczanie zagrożeń występujących wewnątrz państwa spowodowanych czynnikami zewnętrznymi).

Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa

Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa posiada bardzo szeroki zakres; składa się na nie wiele węższych dziedzin bezpieczeństwa. Należy je niewątpliwie rozumieć jako permanentny proces zmierzający do uzyskania jak najlepszego stanu spokoju, pewności i stabilności wewnątrz państwa. Takie działania i ich efekty mogą przejawiać się – jak zauważył to Bernard Wiśniewski – ochroną kilku sfer bezpieczeństwa państwa:

- „w ujęciu wąskim – porządku konstytucyjnego, bezpieczeństwa publicznego i bezpieczeństwa powszechnego;

¹⁹ W. Kitler, *Funkcje administracji...*, op. cit., s. 21.

²⁰ S. Pieprzny, *Administracja bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 31–33.

- w ujęciu szerokim – porządku konstytucyjnego, życia i zdrowia obywateli, majątku narodowego przed bezprawnymi działaniami, a także skutkami klęsk żywiołowych i katastrof technicznych²¹.

Te elementy bezpieczeństwa wewnętrznego państwa są ze sobą powiązane i wzajemnie się przenikają czy zazębiają. Jednak można wskazać na ich istotę, przez co ukazane zostaną właściwe danym elementom cechy odróżniające je od siebie.

Bezpieczeństwo publiczne dotyczy przede wszystkim sfery ochrony życia i zdrowia obywateli, porządku prawnego oraz majątku narodowego przed bezprawnymi działaniami²². Jest związane z zapewnieniem spokojnego i niezakłóconego funkcjonowania społeczeństwa²³.

Bezpieczeństwo powszechne związane jest natomiast z zapewnianiem ochrony życia i zdrowia obywateli oraz majątku narodowego przed skutkami klęsk żywiołowych i katastrof technicznych²⁴. Związane jest to głównie z zabezpieczeniem przed zagrożeniami tkwiącymi w przyrodzie, związanymi z siłami natury, lecz także przed skutkami działalności człowieka²⁵.

Ostatnim elementem bezpieczeństwa wewnętrznego, który został wyżej wyróżniony, jest bezpieczeństwo ustrojowe, czyli działania związane z zapewnieniem ochrony porządku konstytucyjnego państwa. Ten rodzaj bezpieczeństwa nie odnosi się bezpośrednio do ochrony ludności, lecz raczej do ochrony funkcjonowania państwa i jego instytucji. Dotyczy to ochrony najważniejszych reguł, w oparciu o które funkcjonuje państwo – ochrony organów władzy, procedur ich wyłaniania oraz zagwarantowania warunków niezakłóconego ich funkcjonowania²⁶.

Odpowiedzialność za zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego w Polsce – odnośnie do wszystkich wspomnianych wyżej jego dziedzin, spoczywa na wielu podmiotach²⁷, które można wyodrębnić w podsystem bezpieczeństwa wewnętrznego z ogólnego systemu bezpieczeństwa państwa. Dotyczy to przede wszystkim organów administracji rządowej oraz samorządowej i podporządkowanych im instytucji, ale także organizacji pozarządowych oraz podmiotów prywatnych (komercyjnych)²⁸. W szeroko rozumianym systemie bezpieczeństwa państwa wystę-

²¹ *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP...*, op. cit., s. 26.

²² *Ibidem*, s. 34.

²³ B. Sprengel, *Ustrój organów administracji bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Włocławek 2004, s. 13.

²⁴ *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP...*, op. cit., s. 35.

²⁵ B. Sprengel, *Ustrój organów...*, op. cit., s. 13.

²⁶ *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP...*, op. cit., s. 47.

²⁷ *Ibidem*, s. 7.

²⁸ *Ibidem* oraz S. Pieprzny, *Administracja bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 9 i 73.

puje wiele takich podmiotów – przede wszystkim związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa wewnętrznego. Jednak ze względu na charakter tego opracowania ich zakres zostanie ograniczony do głównych organów administracji rządowej właściwych w sprawach bezpieczeństwa państwa oraz instytucji i organów wyspecjalizowanych w tej dziedzinie, które często bywają określane mianem formacji umundurowanych czy uzbrojonych²⁹.

System bezpieczeństwa państwa

System bezpieczeństwa państwa należy rozumieć jako „zespół funkcjonalnie powiązanych instytucji nakierowanych na ochronę obywateli i państwa przed zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi”³⁰. W tak rozumianym systemie należy przede wszystkim wyróżnić konstytucyjne organy odpowiedzialne za zapewnienie bezpieczeństwa państwa. Zalicza się do nich organy o kompetencji ogólnej: Prezydenta RP i Radę Ministrów, oraz organy o kompetencji terenowej (terenowe organy administracji rządowej: wojewoda, zespolone organy administracji rządowej, kierownicy określonych służb inspekcji i straży oraz organy administracji niezespolonej, a także organy wykonawcze samorządu terytorialnego – na poziomie powiatu starosta, a na poziomie gminy prezydent – burmistrz, wójt)³¹.

Zapewnienie bezpieczeństwa narodowego jest przede wszystkim obowiązkiem szeroko pojętej administracji rządowej, która sprawuje związane z nim funkcje w oparciu o różne wyspecjalizowane organy i instytucje. Zasadniczą rolę w kwestii bezpieczeństwa wypełnia Rada Ministrów. W ramach prowadzenia bieżącej polityki wewnętrznej i zewnętrznej państwa, o czym stanowi art. 146 Konstytucji RP, zapewnia ona między innymi zewnętrzne i wewnętrzne bezpieczeństwo oraz porządek publiczny (art. 146 ust. 4)³². Rada Ministrów realizuje więc faktycznie politykę bezpieczeństwa narodowego, a do najważniejszych kompetencji ogólnych w tej dziedzinie należą: wykonywanie prawa uchwalonego przez parlament, wyznaczanie zadań i kierunków aktywności państwa w sferze

²⁹ *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP...*, op. cit., s. 17; oraz S. Pieprzny, *Administracja bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 9 i 59.

³⁰ A. Bródka, *Rola i znaczenie służb specjalnych RP w systemie bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Zarządzanie kryzysowe*, [zeszyt naukowy konferencji], Szczecin 2003, s. 40.

³¹ M. Paździor, *Konstytucyjne organy administracji publicznej właściwe w sprawach bezpieczeństwa narodowego oraz obrony narodowej*, [w:] *Administracja publiczna a bezpieczeństwo...*, op. cit., s. 109.

³² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r., DzU z 1997 r., nr 78, poz. 483, art. 146.

wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa oraz zarządzanie procesem bezpieczeństwa narodowego³³.

Arkadiusz Bródka rozróżnia dwie grupy organów spośród szeroko pojętej administracji rządowej spełniających fundamentalną rolę w dziedzinie bezpieczeństwa państwa, które nazywa aparatem wykonawczym Rady Ministrów³⁴.

W pierwszej grupie znajdują się naczelne organy administracji państwowej, kierujące poszczególnymi działami administracji rządowej i ich zadaniami. Do tej grupy zaliczyć należy w szczególności: Prezesa Rady Ministrów, Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministra Obrony Narodowej, Ministra Finansów oraz Ministra Sprawiedliwości. W tej grupie znajduje się także Minister Koordynator do spraw Służb Specjalnych, jeśli jest powołany.

Do drugiej grupy należą centralne organy administracji rządowej i inne instytucje właściwe w sprawach bezpieczeństwa państwa, podległe wymienionym powyżej organom naczelnym.

Tak przedstawiony system konstytucyjnych organów o fundamentalnym znaczeniu dla bezpieczeństwa państwa będzie stanowił punkt wyjścia do przedstawienia systemu organów wyspecjalizowanych w dziedzinie bezpieczeństwa państwa.

Organy wyspecjalizowane w sprawach bezpieczeństwa państwa

W ramach ogólnego systemu bezpieczeństwa narodowego, obejmującego zarówno bezpieczeństwo wewnętrzne, jak i zewnętrzne państwa, można wskazać poszczególne rodzaje organów odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa, kwalifikując je przedmiotowo, odnośnie do poszczególnych, najbliższych sferom ich podstawowej aktywności dziedzin bezpieczeństwa.

W dziedzinie bezpieczeństwa militarnego kluczową rolę odgrywają siły zbrojne, jako kluczowe dla istnienia każdego państwa, zdolne do obrony przed zagrożeniami zewnętrznymi, w sytuacji zagrożenia bytu i niepodległości państwa³⁵. Bezpieczeństwo powszechne państwa zapewniają służby, inspekcje i straże oraz inne podmioty i instytucje wchodzące w skład Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (głównie Państwowa Straż Pożarna). W sprawach zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego właściwych jest kilka rodzajów służb i straży: służby policyjne (Policja, Żandarmeria Wojskowa, Inspekcja Transportu Drogowego, Straż Graniczna), służby ochronne (Biuro Ochrony Rządu, Straż Marszałkowska, Służba Więzienna), straże (bezpieczeństwo lokalne: Straż Gminna, oraz bezpieczeństwo sektorowe: Straż Ochrony Kolei, Straż Parków Narodowych).

³³ A. Bródka, *Rola i znaczenie...*, op. cit., s. 41.

³⁴ Ibidem.

³⁵ *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP...*, op. cit., s. 16.

wych, Straż Leśna, Państwowa Straż Łowiecka, Państwowa Straż Rybacka)³⁶. Bezpieczeństwem ekonomicznym państwa zajmują się przede wszystkim służby celne i skarbowe (Służba Celna oraz Wywiad Skarbowy, jako jednostka wyspecjalizowana Generalnego Inspektora Kontroli Skarbowej). W sprawach bezpieczeństwa ustrojowego, kluczowego dla niezakłóconego funkcjonowania państwa, które także związane jest z zapewnieniem bezpieczeństwa w innych dziedzinach – bezpieczeństwa informacyjnego, ekonomicznego, politycznego itd., główną rolę odgrywają służby specjalne (Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencja Wywiadu, Służba Kontrwywiadu Wojskowego, Służba Wywiadu Wojskowego oraz CBA³⁷)³⁸.

Z tego szerokiego zakresu, obejmującego wiele różnorodnych służb, straży, inspekcji oraz innych podmiotów odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa państwa w poszczególnych jego segmentach i na różnych poziomach rządzenia, można wyodrębnić podmioty centralne podporządkowane poszczególnym naczelnym organom administracji rządowej.

I tak można tu wyodrębnić organy cywilne i wojskowe. Te drugie podporządkowane są Ministrowi Obrony Narodowej i zaliczyć do nich można oprócz Sił Zbrojnych Żandarmerię Wojskową, Służbę Kontrwywiadu Wojskowego oraz

³⁶ SłużbyMundurowe.pl – podział na straże lokalne i sektorowe, <http://www.sluzbymundurowe.pl> (dostęp: 10.10.2012).

³⁷ Pojęcie „służby specjalne” jest związane z tradycyjnym wywiadem i kontrwywiadem, ze służbami działającymi na ogół niejawnie (tajnie), dla których decydujące znaczenie ma informacja na temat podstawowych interesów państwa. W Polsce takie służby to przede wszystkim ABW, AW, SKW i SWW. Jednakże w ustawie o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym ustawodawca określił tę służbę jako „służbę specjalną”, być może ze względu na przyznane jej szerokie i wyjątkowe uprawnienia, a także ze względu na główne zjawisko, do zwalczania którego została powołana, czyli korupcję, stanowiącą w Polsce poważne zagrożenie dla funkcjonowania instytucji władzy na poszczególnych szczeblach administracji oraz dla rozwoju państwa. Z tego względu CBA także bywa zaliczane przez niektórych autorów do grupy służb specjalnych zajmujących się bezpieczeństwem wewnętrznym państwa. Z drugiej jednak strony jego działalność nie jest działalnością kontrwywiadowczą ani wywiadowczą, jeśli chodzi o tradycyjnie przyjęte rozumienie pojęcia służb specjalnych. Rola informacji dostarczanych głównym organom władzy państwowej nie jest też podstawowa z punktu widzenia żywotnych interesów państwa, jego przetrwania, niezakłóconego funkcjonowania oraz rozwoju. Mając na uwadze powyższe ograniczenia, w niniejszym opracowaniu CBA potraktowane zostanie jako służba specjalna, ze względu na ujęcie systemowe – w odniesieniu do systemu bezpieczeństwa RP, który budowany jest w oparciu o akty prawne, a w tych CBA jest określane jako „służba specjalna”. Ułatwi to usytuowanie ABW względem innych instytucji, porównanie ich zadań, funkcji i uprawnień.

³⁸ P. Jasiak, *Funkcje informacyjne...*, op. cit., s. 93–94; W. Fehler, *Instytucje bezpieczeństwa narodowego RP*, [w:] *Spółeczeństwo i polityka*, op. cit., s. 1270–1311.

Służbę Wywiadu Wojskowego. Wśród organów cywilnych można natomiast wyróżnić organy o charakterze resortowym – podległe poszczególnym ministrom i spełniające swoje funkcje w ramach odpowiednich działów administracji rządowej, a także organy o charakterze pozaresortowym – podległe bezpośrednio Prezesowi Rady Ministrów³⁹.

Do resortowych organów odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa narodowego zaliczyć należy przede wszystkim te podległe Ministrowi Spraw Wewnętrznych⁴⁰: Policję, Straż Graniczną, Państwową Straż Pożarną oraz Biuro Ochrony Rządu. Ministrowi Finansów podlegają Służba Celna oraz Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej, pod którego zwierzchnictwem działa z kolei Wywiad Skarbowy. Ostatnia z wyżej wymienionych służb o charakterze centralnym – Służba Więzienna, podlega jest Ministrowi Sprawiedliwości. Bezpośrednio Prezesowi Rady Ministrów podlegają Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencja Wywiadu oraz Centralne Biuro Antykorupcyjne⁴¹.

Aby jak najbardziej precyzyjnie, ale stopniowo wyodrębnić z tego systemu służby specjalne, najpierw wyszczególnione zostaną z niego podmioty wyspecjalizowane, upoważnione do podejmowania czynności operacyjno-rozpoznawczych. Będą to:

- podległe Prezesowi Rady Ministrów: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ABW), Agencja Wywiadu (AW) oraz Centralne Biuro Antykorupcyjne (CBA);
- podległe Ministrowi Obrony Narodowej: Żandarmeria Wojskowa (ŻW), Służba Kontrwywiadu Wojskowego (SKW) oraz Służba Wywiadu Wojskowego (SWW);
- podległe Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji: Policja, Straż Graniczna (SG) oraz Biuro Ochrony Rządu (BOR);
- podległe Ministrowi Finansów: Służba Celna oraz Wywiad Skarbowy⁴².

³⁹ A. Bródka, *Rola i znaczenie...*, op. cit., s. 41.

⁴⁰ W listopadzie 2011 roku Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji zostało podzielone na Ministerstwo Spraw Wewnętrznych oraz Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Portal Money.pl, *MSWiA już formalnie podzielone na MSW i MAiC*, <http://prawo.money.pl/aktualnosci/wiadomosci/artypul/mswia;juz;formalnie;podzielone;na;msw;i;maic.69,0,971077.html> (dostęp: 6.01.2012).

⁴¹ Właściwie organami w rozumieniu ustawy nie są same instytucje, lecz ich szefowie – Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Komendant Główny Policji, Komendant Państwowej Straży Pożarnej itd. Wymienione podmioty są urzędami obsługującymi szefów, komendantów itd., czy ich aparatem wykonawczym.

A. Bródka, *Rola i znaczenie...*, op. cit., s. 41; P. Jasiak, *Funkcje informacyjne...*, op. cit., s. 93–94; W. Fehler, *Instytucje bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 1270–1311.

⁴² S. Zalewski, *Służby specjalne w państwie demokratycznym*, Warszawa 2005, s. 199.

Służby specjalne w tym zestawie można z kolei podzielić na wojskowe (SKW, SWW) oraz cywilne (ABW, AW, CBA). Na to nakłada się podział na służby o charakterze resortowym i pozaresortowym – podległe bezpośrednio premierowi. Ostatnim z podziałów, jakie można zastosować tutaj w odniesieniu do służb specjalnych, jest podział ze względu na specyficzne zadania oraz charakter zagrożeń, którym się one przeciwstawiają, a mianowicie: służby kontrwywiadowcze i działające w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego (ABW, SKW i CBA) oraz służby wywiadowcze związane z bezpieczeństwem zewnętrznym (AW i SWW).

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego jest więc służbą specjalną o charakterze cywilnym, podlegającą bezpośrednio Prezesowi Rady Ministrów, właściwą w sprawach bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, spełniającą rolę tradycyjnego kontrwywiadu⁴³.

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego jako centralny organ administracji rządowej w systemie bezpieczeństwa państwa

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego powstała na mocy ustawy z 14 maja 2002 roku o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, w miejsce Urzędu Ochrony Państwa, przejmując znaczną część uprawnień tej instytucji⁴⁴. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego jest instytucją właściwą w sprawach bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i ochrony jego porządku konstytucyjnego⁴⁵.

Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego jest centralnym organem administracji rządowej, podległym bezpośrednio Prezesowi Rady Ministrów. Jest powoływany i odwoływany przez premiera po zasięgnięciu opinii Prezydenta RP, Kolegium do spraw Służb Specjalnych oraz Sejmowej Komisji do spraw Służb Specjalnych⁴⁶. Na wniosek Szefa ABW premier powołuje także jego zastępcę. Ustawa wymienia szereg warunków, które muszą spełniać osoby pełniące te funkcje: muszą posiadać wyłącznie obywatelstwo polskie, korzystać z pełni praw publicznych, prezentować nieskazitelną postawę moralną, obywatelską i patriotyczną, dawać rękojmię należytego wykonywania zadań, dawać rękojmię zachowania tajemnicy państwowej opatrzonej klauzulą „ściśle tajne”. Ponadto muszą to być osoby, które w przeszłości nie pracowały ani nie współpracowały z organami bezpieczeństwa państwa wymienionymi w art. 5 ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej, ani nie

⁴³ A. Bródka, *Rola i znaczenie...*, op. cit., s. 42.

⁴⁴ S. Zalewski, *Służby specjalne...*, op. cit., s. 49.

⁴⁵ Ustawa z 24.05.2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, DzU z 2002 r., nr 74, poz. 676, art. 1.

⁴⁶ W. Fehler, *Instytucje bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 1286.

sprzeniewierzyły się zasadzie niezawisłości, sprawując funkcję sędziego⁴⁷.

Kierunki działania ABW wyznaczane są przez premiera w drodze wytycznych, a zasadnicza działalność określana jest przez Szefa ABW w corocznym planie pracy, przedstawianym premierowi. Z działalności ABW jej Szef rozlicza się także przed premierem w formie corocznych sprawozdań. Szef ABW zobowiązany jest do niezwłocznego przekazania Prezesowi Rady Ministrów, Prezydentowi RP oraz poszczególnym ministrom – o ile premier nie zdecyduje inaczej – istotnych informacji dla bezpieczeństwa i międzynarodowej pozycji Polski⁴⁸. Prezes Rady Ministrów w drodze zarządzenia nadaje Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego statut, określający jej strukturę oraz podstawowe zasady działania⁴⁹.

Szef ABW jest także podmiotem koordynującym czynności operacyjno-rozpoznawcze polskich służb specjalnych, mogące mieć wpływ na bezpieczeństwo państwa, oraz prowadzi centralną ewidencję zainteresowań operacyjnych służb specjalnych⁵⁰. Po uzyskaniu zgody premiera może także w celu realizacji zadań ABW podejmować współdziałanie z odpowiednimi organami i służbami innych państw⁵¹.

ABW jest zobowiązana do współdziałania w realizacji swoich zadań, w trybie i zakresie ustalonym przez premiera, z pozostałymi służbami specjalnymi. Do współpracy z ABW w zakresie jej działania, a w szczególności do udzielania pomocy w realizacji jej zadań, są zobowiązane także następujące podmioty: organy administracji rządowej, organy samorządu terytorialnego, instytucje państwowe oraz przedsiębiorcy prowadzący działalność w zakresie użyteczności publicznej⁵².

Finansowanie działalności Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego zapewniane jest przez budżet państwa. Jednak z uwagi na niejawny charakter niektórych działań, w przypadku których nie mają zastosowania przepisy o finansach publicznych, rachunkowości i zamówieniach publicznych, finansowanie tych działań odbywa się ze specjalnie na ten cel utworzonego funduszu operacyjnego⁵³. ABW może także gromadzić na odrębnych rachunkach bankowych środki specjalne pochodzące z przedsięwzięć realizowanych wspólnie ze służbami specjalnymi innych państw⁵⁴.

⁴⁷ B. Sprengel, *Ustrój organów...*, op. cit., s. 67.

⁴⁸ Ibidem, s. 67.

⁴⁹ W. Fehler, *Instytucje bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 1286.

⁵⁰ S. Zalewski, *Służby specjalne...*, op. cit., s. 52.

⁵¹ Ustawa z 24.05.2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, DzU z 2002 r., nr 74, poz. 676, art. 8; B. Sprengel, *Ustrój organów...*, op. cit., s. 68.

⁵² B. Sprengel, *Ustrój organów...*, op. cit., s. 67–68.

⁵³ W. Fehler, *Instytucje bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 1286.

⁵⁴ B. Sprengel, *Ustrój organów...*, op. cit., s. 67.

Nad działalnością Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego rozciąga się cały system funkcjonalnej i organizacyjnej kontroli cywilnej. Wśród organów władzy ustawodawczej kontrola taka sprawowana jest przez Sejmową Komisję do spraw Służb Specjalnych, która bierze udział w wyborze Szefa Agencji, a także zajmuje się opiniowaniem kierunków pracy służb specjalnych, badaniem skarg na działanie służb specjalnych oraz może żądać szczegółowych informacji na temat konkretnych kwestii związanych z działalnością służb specjalnych. Ze strony władzy wykonawczej bieżącą kontrolę nad działalnością Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego sprawuje Prezes Rady Ministrów, co przejawia się w bezpośrednim podporządkowaniu mu Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, a także poprzez kontrolę dokonywaną przez Kolegium do spraw Służb Specjalnych⁵⁵. W sprawach wykonania budżetu oraz realizacji aktów prawnych dotyczących finansowej, gospodarczej oraz organizacyjno-administracyjnej działalności ABW kontrolę sprawuje Najwyższa Izba Kontroli⁵⁶. Ponadto działalność Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego poddana jest kontroli władzy sądowniczej. Dotyczy to przede wszystkim kwestii związanych ze stosowaniem kontroli operacyjnej, na które Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego musi uzyskać zgodę Sądu Okręgowego w Warszawie. Sądy rozpatrują także zażalenia w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez funkcjonariuszy Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego⁵⁷.

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego stanowi strukturę hierarchiczną. Obowiązują w niej takie same korpusy oraz stopnie jak wojskowe, z tym wyjątkiem, że w ABW występuje tylko jeden stopień generalski – generał brygady⁵⁸. Funkcjonariusze ABW posiadają szerokie uprawnienia w ramach pełnionych funkcji. Przysługują im liczne prawa i przywileje, jak w wypadku wszystkich służb mundurowych, lecz także stoją przed nimi pewne ograniczenia i wymagania, związane z charakterem pracy, takie jak wymóg neutralności w sprawach politycznych – nie mogą należeć do partii politycznych ani działać na ich rzecz. Nie mogą także zrzeszać się w związkach zawodowych⁵⁹.

Podstawową właściwością Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego jest ochrona bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz jego porządku konstytucyjnego. ABW spełnia więc ustawowe funkcje centralnego organu administracji państwowej w sprawach bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i ochrony porządku konstytucyjnego, tradycyjne funkcje kontrwywiadowcze, polegające na przeciwdzia-

⁵⁵ A. Bródka, *Rola i znaczenie...*, op. cit., s. 44.

⁵⁶ B. Sprengel, *Ustrój organów...*, op. cit., s. 67.

⁵⁷ A. Bródka, *Rola i znaczenie...*, op. cit., s. 45.

⁵⁸ W. Fehler, *Instytucje bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 1287.

⁵⁹ Ibidem.

łaniu infiltracji ze strony obcych służb, a także funkcje służby ochrony państwa oraz krajowej władzy bezpieczeństwa w zakresie ochrony informacji niejawnych.

Szczegółowy katalog zadań Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego zawiera art. 5 ustawy o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu:

- rozpoznawanie, zapobieganie i zwalczanie zagrożeń godzących w bezpieczeństwo wewnętrzne państwa oraz jego porządek konstytucyjny, a w szczególności w suwerenność i międzynarodową pozycję, niepodległość i nienaruszalność jego terytorium, a także obronność państwa;
- rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw:
 - szpiegostwa, terroryzmu, naruszenia tajemnicy państwowej i innych przestępstw godzących w bezpieczeństwo państwa,
 - godzących w podstawy ekonomiczne państwa,
 - w zakresie produkcji i obrotu towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa,
 - nielegalnego wytwarzania, posiadania i obrotu bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi, bronią masowej zagłady oraz środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi, w obrocie międzynarodowym,
 - oraz ściganie ich sprawców;
- realizowanie, w granicach swojej właściwości, zadań służby ochrony państwa oraz wykonywanie funkcji krajowej władzy bezpieczeństwa w zakresie ochrony informacji niejawnych w stosunkach międzynarodowych;
- uzyskiwanie, analizowanie, przetwarzanie i przekazywanie właściwym organom informacji mogących mieć istotne znaczenie dla ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i jego porządku konstytucyjnego;
- podejmowanie innych działań, określonych w odrębnych ustawach i umowach międzynarodowych⁶⁰.

Jak zauważył Sławomir Zalewski, tak szeroki zakres zadań Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz przypisana jej w ustawie właściwość wskazują jej wiodącą rolę „w strukturach państwa jako centralnego organu administracji w sprawach bezpieczeństwa i ochrony porządku konstytucyjnego”⁶¹. Wskazuje to także na jej odrębność od innych organów państwa właściwych w sprawach bezpieczeństwa narodowego – od naczelnych organów administracji rządowej w randze ministerialnej, pozostałych służb specjalnych oraz innych instytucji wyspecjalizowanych w tej dziedzinie⁶². Ponadto należy zwrócić uwagę na podstawową rolę ABW w ochronie porządku konstytucyjnego państwa, wśród organów

⁶⁰ Ustawa z 24.05.2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, DzU z 2002 r., nr 74, poz. 676, art. 5.

⁶¹ S. Zalewski, *Służby specjalne...*, op. cit., s. 52.

⁶² *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP...*, op. cit., s. 109.

bezpieczeństwa państwa⁶³. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego spełnia również funkcje koordynacyjne w systemie bezpieczeństwa państwa, przede wszystkim w zakresie przedsięwzięć operacyjnych oraz operacyjno-technicznych⁶⁴.

Wszystkie powyższe zadania postawione przed Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego realizowane są w ramach trzech podstawowych funkcji:

- informacyjnej – pozyskiwanie i przetwarzanie informacji o zagrożeniach;
- procesowej – ściganie sprawców niektórych rodzajów przestępstw;
- ochronno-kontrolnej – ochrona informacji niejawnych⁶⁵.

Struktura organizacyjna Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego

Wspomniana wyżej wyjątkowość Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego na tle pozostałych służb specjalnych wynika przede wszystkim z szerokiego kręgu spraw zaliczanych do różnych dziedzin bezpieczeństwa narodowego w sensie przedmiotowym. W ślad za tak szeroko przyznanymi w ustawie zadaniami z wielu dziedzin bezpieczeństwa oraz przyznanymi w związku z tym szerokimi uprawnieniami do podejmowania zarówno czynności operacyjno-rozpoznawczych, jak i dochodzeniowo-śledczych musi iść rozbudowana struktura organizacyjna Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, w oparciu o którą będzie ona mogła realizować w efektywny sposób wszystkie swoje podstawowe funkcje: informacyjną, procesową oraz ochronno-kontrolną.

Zgodnie z ustawą z 24 maja 2002 roku o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu ABW jest urzędem administracji rządowej, obsługującym jej Szefa, który jest centralnym organem administracji rządowej, właściwym w sprawach ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz jego porządku konstytucyjnego⁶⁶. Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego kieruje nią bezpośrednio lub poprzez swoich zastępców⁶⁷. Szefa ABW powołuje i odwołuje Prezes Rady Ministrów, po zasięgnięciu opinii Prezydenta RP, Kolegium do spraw Służb Specjalnych oraz Sejmowej Komisji do spraw Służb Specjalnych. Zastępcy Szefa ABW powoływani i odwoływani są na wniosek Szefa przez Prezesa Rady Ministrów, po zasięgnięciu opinii Sejmowej Komisji do spraw Służb Specjalnych⁶⁸.

⁶³ Ibidem, s. 109.

⁶⁴ S. Zalewski, *Służby specjalne...*, op. cit., s. 52.

⁶⁵ *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP...*, op. cit., s. 109.

⁶⁶ Ustawa z 24.05.2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, DzU 2002 nr 74, poz. 676, art. 1 i 3.

⁶⁷ Ibidem, art. 19.

⁶⁸ Ibidem, art. 14.

Organizacja wewnętrzna Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego zawarta jest w jej statucie, nadawanym przez Prezesa Rady Ministrów w drodze zarządzenia. Struktura wewnętrzna oraz szczegółowe zadania ABW określone są poprzez regulaminy organizacyjne nadawane jej poszczególnym jednostkom organizacyjnym, przez Szefa ABW, w drodze zarządzeń⁶⁹.

Statut ABW został nadany zarządzeniem nr 73 Prezesa Rady Ministrów z 26 czerwca 2002 roku i był dotychczas siedmiokrotnie nowelizowany⁷⁰. Statut stwierdza, że Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego kieruje Szef Agencji przy pomocy swoich zastępców oraz dyrektorów (kierowników) jednostek organizacyjnych. Na czas swojej nieobecności Szef wyznacza zastępcę, który kieruje Agencją w ramach przyznanych mu przez Szefa pełnomocnictw. Szef ABW może także upoważnić swoich zastępców, dyrektorów (kierowników) jednostek organizacyjnych oraz innych funkcjonariuszy do podejmowania decyzji w określonych sprawach w jego imieniu⁷¹. Statut wymienia następujące jednostki organizacyjne wchodzące w skład Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego: Departament Kontrywywiadu, Departament Przeciwdziałania Korupcji, Terroryzmowi i Przemocy Zorganizowanej, Departament Postępowań Karnych, Departament Zabezpieczenia Technicznego, Departament Ochrony Informacji Niejawnych, Departament Bezpieczeństwa Teleinformatycznego, Biuro Ewidencji i Archiwum, Biuro Prawne, Biuro Finansów, Biuro Kadr, Biuro Administracyjno-Gospodarcze, Gabinet Szefa, Inspektorat Nadzoru, Kontroli i Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Zespół Audytu Wewnętrznego, Zespół Ochrony Zdrowia, Centralny Ośrodek Szkolenia ABW oraz 15 Delegatur Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego: w Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Opolu, Poznaniu, Radomiu, Rzeszowie, Szczecinie, Wrocławiu i Zielonej Górze. W skład tych delegatur mogą wchodzić także wydziały zamiejscowe⁷².

Wraz z funkcjonowaniem ABW odnośnie do zmian zachodzących w sektorze polskich służb specjalnych, nasilania się bądź osłabiania poszczególnych zagrożeń oraz usprawniania działania Agencji w ramach poszczególnych sfer jej aktywności, od roku 2002 do początku 2012, statut ten był siedmiokrotnie zmieniany oddzielnymi zarządzeniami Prezesa Rady Ministrów. Pierwsza zmiana, z sierpnia 2005 roku, polegała na utworzeniu oddzielnego Departamentu Przeciwdziałania Terroryzmowi, wyłączając go z dotychczasowego Departamen-

⁶⁹ Ibidem, art. 20.

⁷⁰ Stan na 6.04.2012.

⁷¹ Zarządzenie nr 73 Prezesa Rady Ministrów z 26.06.2002 r. w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, „Monitor Polski”, nr 26, poz. 432.

⁷² Ibidem.

tu Przeciwdziałania Korupcji, Teryoryzmowi i Przemocności Zorganizowanej⁷³. W wyniku drugiej zmiany, z marca 2006 roku, ze statutu usunięty został zapis o Zespole Ochrony Zdrowia jako jednostce organizacyjnej Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego⁷⁴. W wyniku nowelizacji statutu ABW z marca 2007 roku powołano w jej ramach dwie nowe jednostki organizacyjne – Centrum Analiz oraz Biuro Operacji Specjalnych⁷⁵. Po utworzeniu Centralnego Biura Antykorupcyjnego, które częściowo przejęło od Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego zadania związane ze zwalczaniem korupcji w życiu publicznym i gospodarczym, we wrześniu 2007 roku kolejna nowelizacja statutu ABW objęła zmiany organizacyjne kilku departamentów. W miejsce Departamentu Przeciwdziałania Korupcji i Przemocności Zorganizowanej powstały dwa nowe: Departament Zwalczania Przemocności Zorganizowanej oraz Departament Ochrony Ekonomicznych Interesów Państwa, a przeciwdziałanie korupcji zniknęło ze statutu. Ponadto powołana została nowa jednostka organizacyjna – Biuro Badań Kryminalistycznych⁷⁶. W ramach następnej nowelizacji, która nastąpiła w styczniu 2008 roku, Departament Zwalczania Przemocności Zorganizowanej oraz Departament Ochrony Ekonomicznych Interesów Państwa zostały połączone w jeden departament⁷⁷. Nowelizacja statutu z 17 września 2008 roku wprowadziła w skład jednostek organizacyjnych ABW Centrum Antyterrorystyczne (CAT)⁷⁸. W wyniku ostatniej nowelizacji z 17 czerwca 2011 roku ze struktury ABW zniknęło Biuro Operacji Specjalnych, Inspektorat Nadzoru, Kontroli i Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Zespół Audytu Wewnętrznego. W miejsce dwóch ostatnich pojawił się nowy departament – Departament Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Audytu. Ponadto Departament Bezpieczeństwa Ekonomicznego Państwa zastąpił dotychczasowy

⁷³ Zarządzenie nr 75 Prezesa Rady Ministrów z 3.08.2005 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, „Monitor Polski”, nr 46, poz. 633, 634, i 635.

⁷⁴ Zarządzenie nr 33 Prezesa Rady Ministrów z 15.03.2006 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, „Monitor Polski”, nr 21, poz. 240, 241 i 242.

⁷⁵ Zarządzenie nr 31 Prezesa Rady Ministrów z 29.03.2007 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, „Monitor Polski”, nr 21, poz. 243 i 244.

⁷⁶ Zarządzenie nr 101 Prezesa Rady Ministrów z 27.09.2007 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, „Monitor Polski”, nr 67, poz. 743 i 744.

⁷⁷ Zarządzenie nr 2 Prezesa Rady Ministrów z 8.01.2008 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, „Monitor Polski”, nr 3, poz. 36 i 37.

⁷⁸ Zarządzenie nr 102 Prezesa Rady Ministrów z 17.09.2008 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, „Monitor Polski” nr 69, poz. 622.

Departament Ochrony Ekonomicznych Interesów Państwa i Zwalczenia Przemocności Zorganizowanej. Departament Przeciwdziałania Terroryzmowi został przekształcony w Departament Zwalczenia Terroryzmu, a Departament Zabezpieczenia Technicznego w Departament Wsparcia Operacyjno-Technicznego. W miejsce Biura Administracyjno-Gospodarczego pojawiło się Biuro Logistyki, przybyła również nowa delegatura – Delegatura Stołeczna ABW w Warszawie. Na koniec warto zaznaczyć, że po raz pierwszy wprowadzone zostały oznaczenia cyfrowe i literowe poszczególnych departamentów oraz biur⁷⁹.

Obecna struktura organizacyjna Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, po wszystkich tych nowelizacjach, obejmuje następujące jednostki organizacyjne:

- 1) Departament Bezpieczeństwa Teleinformatycznego (Departament I)
- 2) Departament Kontrwywiadu (Departament II)
- 3) Departament Bezpieczeństwa Ekonomicznego Państwa (Departament IIA)
- 4) Departament Zwalczenia Terroryzmu (Departament IIB)
- 5) Departament Postępowań Karnych (Departament III)
- 6) Departament Ochrony Informacji Niejawnych (Departament IV)
- 7) Departament Wsparcia Operacyjno-Technicznego (Departament V)
- 8) Departament Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Audytu (Departament VI)
- 9) Centrum Antyterrorystyczne (CAT)
- 10) Biuro Prawne (Biuro A)
- 11) Biuro Badań Kryminalistycznych (Biuro B)
- 12) Centrum Analiz (Biuro C)
- 13) Gabinet Szefa (Biuro D)
- 14) Biuro Ewidencji i Archiwum (Biuro E)
- 15) Biuro Finansów (Biuro F)
- 16) Biuro Kadr (Biuro K)
- 17) Biuro Logistyki (Biuro L)
- 18) Centralny Ośrodek Szkolenia (COS)
- 19) Delegatura ABW w Białymstoku
- 20) Delegatura ABW w Bydgoszczy
- 21) Delegatura ABW w Gdańsku
- 22) Delegatura ABW w Katowicach
- 23) Delegatura ABW w Krakowie
- 24) Delegatura ABW w Lublinie
- 25) Delegatura ABW w Łodzi
- 26) Delegatura ABW w Olsztynie

⁷⁹ Zarządzenie nr 39 Prezesa Rady Ministrów z 17.06.2011 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, „Monitor Polski”, nr 57, poz. 572.

- 27) Delegatura ABW w Opolu
- 28) Delegatura ABW w Poznaniu
- 29) Delegatura ABW w Radomiu
- 30) Delegatura ABW w Rzeszowie
- 31) Delegatura ABW w Szczecinie
- 32) Delegatura Stołeczna ABW w Warszawie
- 33) Delegatura ABW we Wrocławiu
- 34) Delegatura ABW w Zielonej Górze⁸⁰.

Funkcja Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego jako służby specjalnej

Działalność służb specjalnych towarzyszy instytucji państwa od początku jego rozwoju. Dotyczy to zarówno państw demokratycznych, jak i totalitarnych. Specyfiką takiej działalności jest tajność – czy niejawnosc – w szczególności w odniesieniu do form, metod i technik działania, ale także do struktury organizacyjnej oraz personaliów kierownictwa i funkcjonariuszy służb specjalnych⁸¹.

Pojęciem „służby specjalne” określa się na ogół tradycyjnie pojmowany wywiad i kontrwywiad⁸². Wywiadem można z kolei nazwać instytucje zajmujące się pozyskiwaniem, opracowywaniem i przetwarzaniem ważnych informacji z punktu widzenia bezpieczeństwa danego państwa, w celu ich wykorzystania na potrzeby tego państwa. Kontrwywiad zaś polega na podejmowaniu działań mających na celu ochronę przed infiltracją obcych podmiotów oraz wykrywanie i likwidację źródeł wypływu informacji istotnych z punktu widzenia interesów danego państwa⁸³. Tym samym organizacja wywiadu spełnia funkcję zewnętrzną, a organizacja kontrwywiadu funkcję wewnętrzną z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa⁸⁴.

Decydującą rolę w aktywności służb specjalnych – zarówno wywiadowczych, jak i kontrwywiadowczych, odgrywa więc informacja. Z jednej strony jest ona przedmiotem ochrony przez służby specjalne, z drugiej zaś stanowi główny przedmiot zabiegów służb specjalnych w celu jej uzyskania. Dotyczy to przede wszystkim sfery funkcjonowania państwa i jest ściśle związane z instytucją władzy państwowej⁸⁵.

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ S. Zalewski, *Służby specjalne...*, op. cit., s. 7–9.

⁸² Ibidem, s. 13; oraz W. Fehler, *Instytucje bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 1286.

⁸³ W. Fehler, *Instytucje bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 1286.

⁸⁴ S. Zalewski, *Służby specjalne...*, op. cit., s. 26.

⁸⁵ Ibidem, s. 7–9.

W warunkach polskich istnieje wiele organów i instytucji, których działaniu towarzyszą czynności tajne czy niejawne, opisane już w poprzednich częściach opracowania jako czynności operacyjno-rozpoznawcze. Stosują je różnego rodzaju służby policyjne, których działalność skupia się w konkretnych dziedzinach bezpieczeństwa i nakierowana jest na wynik procesowy. Nie jest on głównym celem służb specjalnych, które w tradycyjnym rozumieniu – wywiadu i kontrwywiadu, spełniają głównie funkcje informacyjne w kwestiach najważniejszych dla funkcjonowania państwa, a zakres przedmiotowy bezpieczeństwa w kontekście ich działalności jest bardzo szeroki⁸⁶. Tę „szczegółość” i „wyjątkowość” służb specjalnych Arkadiusz Bródka tłumaczy w następujący sposób:

[...] organy te zajmują się sprawami podstawowymi dla interesów i egzystencji państwa. Służby specjalne stoją bowiem na straży bezpieczeństwa państwa i jego porządku konstytucyjnego. Z jednej więc strony zapewniają stan normalnego funkcjonowania, wolnego od zewnętrznych i wewnętrznych zagrożeń, z drugiej rozpoznają i ujawniają nieprawidłowości zachodzące w podstawowych instytucjach ustroju politycznego RP⁸⁷.

Jak już to zostało opisane w poprzednich częściach tego opracowania, polskie służby specjalne dzielą się na wywiadowcze (AW, SWW) i kontrwywiadowcze (ABW i SKW). Drugi podział pozwala na wyróżnienie służb cywilnych (AW, ABW, CBA) oraz wojskowych (SWW, SKW). W ramach drugiego podziału pierwsza grupa podporządkowana jest bezpośrednio Prezesowi Rady Ministrów, a druga Ministrowi Obrony Narodowej. Kolejnym istotnym rozróżnieniem w obrębie polskich służb specjalnych będzie także charakter czynności, jakie mogą podejmować poszczególne służby. Według tego kryterium AW, SWW i SKW w wykonywaniu swoich zadań podejmują tylko czynności operacyjno-rozpoznawcze. Natomiast ABW i CBA, oprócz czynności operacyjno-rozpoznawczych, mają także ustawowe uprawnienia do wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych. Wszystkie te instytucje są więc służbami informacyjnymi, natomiast ABW i CBA spełniają dodatkowo funkcje procesowe czy śledcze⁸⁸. Oprócz tego ABW oraz SKW, wypełniając funkcje służb ochrony państwa oraz krajowej władzy bezpieczeństwa w stosunkach międzynarodowych, spełniają także funkcje ochronno-kontrolne, w odniesieniu do ochrony informacji niejawnych⁸⁹.

⁸⁶ Ibidem, s. 31–32.

⁸⁷ A. Bródka, *Rola i znaczenie...*, op. cit., s. 44.

⁸⁸ Ibidem, s. 42; oraz *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP...*, op. cit., s. 110.

⁸⁹ *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP...*, op. cit., s. 110.

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego jest więc służbą specjalną spełniającą zadania kontrwywiadowcze. Jest służbą informacyjną nastawioną na zdobywanie oraz analizę wszystkich informacji mających znaczenie dla szeroko rozumianego bezpieczeństwa państwa. W zakresie ochrony informacji niejawnych spełnia zadania służby ochrony państwa oraz krajowej władzy bezpieczeństwa. Oprócz czynności operacyjno-rozpoznawczych wykonuje także czynności dochodzeniowo-śledcze w zwalczaniu przede wszystkim korupcji, terroryzmu czy przestępczości zorganizowanej. Wypełnia tym samym funkcje procesowe. Może wszcząć i prowadzić postępowanie. Jest zatem służbą specjalną o charakterze kontrwywiadowczo-policyjnym, zajmującą się sprawami podstawowymi dla bezpieczeństwa i niezakłóconego funkcjonowania państwa⁹⁰.

Zakończenie

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego powstała w 2002 roku w miejsce Urzędu Ochrony Państwa, przejmując większość jego zadań o charakterze kontrwywiadowczym i związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Będąc centralnym organem administracji rządowej właściwym w sprawach ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa oraz jego porządku konstytucyjnego, odgrywa główną rolę wśród pozostałych służb specjalnych oraz innych organów i instytucji systemu bezpieczeństwa narodowego w tym zakresie. Aby móc wypełnić ten podstawowy cel swojej działalności, posiada rozbudowany katalog zadań. Realizując te zadania, wykonuje czynności operacyjno-rozpoznawcze, informacyjno-analityczne oraz dochodzeniowo-śledcze. W związku z wykonywaniem tych czynności funkcjonariusze ABW posiadają rozległe uprawnienia. W systemie bezpieczeństwa państwa jako całości Agencja spełnia trzy podstawowe funkcje: informacyjną (pozyskiwanie i przetwarzanie informacji o zagrożeniach), procesową (ściganie sprawców niektórych rodzajów przestępstw) oraz ochronno-kontrolną (ochrona informacji niejawnych).

Obecny model polskich służb specjalnych został ukształtowany w wyniku wielu zmian w tym obszarze w ciągu ostatnich dwóch dekad III RP. Choć najważniejsze z nich zostały już wprowadzone bądź zapoczątkowane – jak rozdział służb wojskowych i cywilnych, kontrwywiadowczych od wywiadowczych, zapewnienie cywilnej kontroli nad ich działalnością – to w dalszym ciągu mamy do czynienia z procesami prowadzącymi do większej specjalizacji w ich działalności, jej usprawnienia, ulepszenia koordynacji oraz zwiększenia kontroli cywilnej nad tą działalnością.

⁹⁰ Ibidem, s. 42–43.

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego posiada w dalszym ciągu najszerszy w ujęciu przedmiotowym zakres zadań spośród polskich służb specjalnych, pomimo że jedno z nich (zwalczanie korupcji) zostało w ostatnich latach częściowo przejęte przez nowo powstałe Centralne Biuro Antykorupcyjne. Także jako jedyna, obok Centralnego Biura Antykorupcyjnego, posiada uprawnienia do wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych, co jest uważane przez niektórych autorów za rozwiązanie tymczasowe⁹¹. Łączenie uprawnień operacyjno-rozpoznawczych i dochodzeniowo-śledczych nie jest na świecie powszechne w wypadku podobnych służb, a uzasadniane bywa występującą skalą i poziomem zagrożeń ze strony przestępczości zorganizowanej⁹².

Istnienie tak rozbudowanego katalogu zadań oraz szerokich uprawnień w celu ich realizacji wydaje się uzasadnione w przypadku służby spełniającej podstawową rolę w systemie bezpieczeństwa państwa. Spełniając zadania o najważniejszym znaczeniu z punktu widzenia spokojnej egzystencji oraz niezakłóconego funkcjonowania państwa, zajmując się sprawami najwyższej wagi i podlegającymi ochronie w najwyższym stopniu, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego powinna zajmować się kluczowymi, węższymi dziedzinami bezpieczeństwa narodowego – zakres przedmiotowy jej zadań powinien być szeroki, powinna też być wyposażona w szerokie uprawnienia w tym zakresie, również te pozwalające ścigać sprawców przestępstw, których zwalczanie należy do jej kompetencji. Pozwoli to na większą efektywność i skuteczność w działaniu. Z drugiej strony działalność ta powinna zostać poddana szczególnej kontroli ze strony organów państwa, aby nie dopuszczać do nadużyć. Zamiast mnożenia służb specjalnych – w celu usprawnienia ich działalności w zakresie poszczególnych zadań – specjalizacja powinna dokonywać się wewnątrz ABW, jeśli chodzi o jej poszczególne jednostki organizacyjne, co też się odbywa (np. utworzone w wyniku przedostatniej nowelizacji statutu ABW Centrum Antyterrorystyczne).

Abstract

Internal Security Agency (ABW) in the system of state security

The main objective of this paper is to present the position and role of the Polish Internal Security Agency (ABW) in the system of the state's security. Basing on the subject literature, the most important legal acts and the information provided by the official internet services, ABW will be positioned with respect to other bodies of the

⁹¹ B. Sprengel, *Ustrój organów...*, op. cit., s. 69.

⁹² Ibidem, s. 69; oraz: P. Jasiak, *Funkcje informacyjne...*, op. cit., s. 105.

system; its internal system and the nature of its operation will be described; and its most important tasks, structure, and functions fulfilled by this unit as a special service will be presented. Being the central body of the governmental administration in the matters of the state's internal security and the constitutional order protection, ABW fulfils the leading role in the state's security system. It is visible in the wide range of assigned tasks, realized in different spheres of state security, and in the kind of measures taken while realizing these tasks, in the organizational structure of the body, and in the extensive power of its officers. On the other hand, activities of a service unit which is endowed with such vast competences, and which fulfils a role fundamental to the security and undisturbed functioning of the state and its institutions, must be subject to strict civil control.

Literatura przedmiotu

Opracowania

- Broda-Wysocki P., *Rozwój społeczeństwa obywatelskiego w Polsce*, Warszawa 2003.
- Bródka A., *Rola i znaczenie służb specjalnych RP w systemie bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Zarządzanie kryzysowe*, [zeszyt naukowy konferencji], Szczecin 2003.
- Budzisz W., Kubiak A., *Bezpieczeństwo narodowe w świadomości społecznej i w praktyce*, [w:] *Edukacja dla bezpieczeństwa – monografia naukowa z III Ogólnopolskiego Seminarium Naukowego „Edukacja dla bezpieczeństwa”*, red. D. Czajkowska-Ziobrowska, A. Zduniak, Poznań 2007.
- Jasiak P., *Funkcje informacyjne organów i służb w systemie bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Administracja rządowa wobec wyzwań bezpieczeństwa państwa*, red. S. Zalewski, Bielsko-Biała 2007.
- Kitler W., *Funkcje administracji publicznej w bezpieczeństwie narodowym*, [w:] *Administracja publiczna a bezpieczeństwo państwa*, red. Z. Piątek, B. Wiśniewski, A. Osierda, Bielsko-Biała – Warszawa 2007.
- Kitler W., *Prawno-organizacyjne uwarunkowania bezpieczeństwa narodowego RP*, [w:] *Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*, red. K. Jałoszyński, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek, Bielsko-Biała 2007.
- Kitler W., *Udział podsystemu pozamilitarnego (niemilitarnego) systemu obronnego RP w realizacji zadań obronnych*, [w:] *Współdziałanie struktur organizacyjnych resortu spraw wewnętrznych i administracji z pozostałymi elementami systemu obronnego*, materiały pokonferencyjne, Warszawa 2006.
- Kulisz M.Z., *Proces planowania bezpieczeństwa państwa w okresie transformacji ustrojowej*, Warszawa 2007.
- Malendowski W., *Polityka bezpieczeństwa RP*, Poznań 1998.
- Marczak J., *Bezpieczeństwo narodowe – pojęcie, charakter, uwarunkowania*, [w:] *Bezpieczeń-*

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego w systemie bezpieczeństwa państwa

- stwo narodowe Polski w XXI wieku*, red. R. Jakubczak, J. Flis, Warszawa 2006.
- Paździor M., *Konstytucyjne organy administracji publicznej właściwe w sprawach bezpieczeństwa narodowego oraz obrony narodowej*, [w:] *Administracja publiczna a bezpieczeństwo państwa*, red. Z. Piątek, B. Wiśniewski, A. Osierda, Bielsko-Biała – Warszawa 2007.
- Pieprzny S., *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Rzeszów 2008.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, red. W. Łepkowski, Warszawa 2002.
- Sprengel B., *Ustrój organów administracji bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Włocławek 2004.
- Sulowski S., Jakubowski W., *Historyczny rozwój państw*, [w:] *Spółczesność i polityka. Podstawy nauk politycznych*, red. K.A. Wojtaszczyk, W. Jakubowski, Warszawa 2007.
- Wiśniewski B., Zalewski S., *Bezpieczeństwo wewnętrzne RP w ujęciu systemowym i zadań administracji publicznej*, Bielsko-Biała 2006.
- Zalewski S., *Służby specjalne w państwie demokratycznym*, Warszawa 2005.
- Zalewski S., *Uwarunkowania polityki bezpieczeństwa współczesnego państwa narodowego*, [w:] *Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*, red. K. Jałoszyński, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek, Bielsko-Biała 2007.
- Zalewski S., Osierda A., *Administracja publiczna jako czynnik bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Administracja publiczna a bezpieczeństwo państwa*, red. Z. Piątek, B. Wiśniewski, A. Osierda, Bielsko-Biała – Warszawa 2007.
- Zybertowicz A., *Transformation of the Polish Secret Services. From Authoritarian to Informal Power Networks*, conference paper, Geneva 2002, http://www.dcaf.ch/legal_wg/ev_geneva_10.02_Zybertowicz.pdf (dostęp: 24.01.2014).

Dokumenty

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., DzU z 1997 r., nr 78, poz. 483.
- Ustawa z 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, DzU z 2002 r., nr 74, poz. 676.
- Zarządzenie nr 73 Prezesa Rady Ministrów z 26 czerwca 2002 r. w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, „Monitor Polski”, nr 26, poz. 432.
- Zarządzenie nr 75 Prezesa Rady Ministrów z 3 sierpnia 2005 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, „Monitor Polski”, nr 46, poz. 633, 634, i 635.
- Zarządzenie nr 33 Prezesa Rady Ministrów z 15 marca 2006 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, „Monitor Polski”, nr 21, poz. 240, 241 i 242.
- Zarządzenie nr 31 Prezesa Rady Ministrów z 29 marca 2007 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, „Monitor Polski”, nr 21, poz. 243 i 244.

Zarządzenie nr 101 Prezesa Rady Ministrów z 27 września 2007 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, „Monitor Polski”, nr 67, poz. 743 i 744.

Zarządzenie nr 2 Prezesa Rady Ministrów z 8 stycznia 2008 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, „Monitor Polski”, nr 3, poz. 36 i 37.

Zarządzenie nr 102 Prezesa Rady Ministrów z 17 września 2008 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, „Monitor Polski”, nr 69, poz. 622.

Zarządzenie nr 39 Prezesa Rady Ministrów z 17 czerwca 2011 r. zmieniające zarządzenie w sprawie nadania statutu Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, „Monitor Polski”, nr 57, poz. 572.

Źródła internetowe

Oficjalna strona Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, www.abw.gov.pl

Oficjalna strona Sejmu RP, www.sejm.gov.pl

Oficjalna strona Geneva Center for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF),
<http://www.dcaf.ch>

Portal internetowy „Money.pl”, www.money.pl

Portal internetowy „SłużbyMundurowe.pl”, www.sluzbymundurowe.pl